

Список використаних джерел

1. Ухвала колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 18 липня 2023 р. у справі № 304/1035/20 (провадження № 51-5370км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112345172>.

2. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду від 22 лютого 2021 р. у справі № 481/1754/18 (провадження № 51-1579км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95139631>.

Гловюк Ірина Василівна,
професор кафедри кримінально-правових
дисциплін Інституту права Львівського
державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

«ДОЛЯ» КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В РАЗІ СМЕРТІ ВИПРАВДАНОГО ОБВИНУВАЧЕНОГО: АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Кримінальне провадження у ситуаціях, коли підозрюваний, обвинувачений помер, має ряд проблемних питань, вже неодноразово досліджених у доктрині [1–5] та у деяких аспектах розглянутих на практиці. Утім, донедавна неоднаковою була судова практика для ситуацій, коли після виправдувального вироку за наявності поданої апеляційної скарги обвинувачений помирає, у аспекті питання, чи підлягають розгляду по суті доводи апеляційної скарги. Одна з позицій полягала у тому, що виправдувальний вирок, виходячи з положень ст. 417 КПК України, не підлягає скасуванню, а доводи апеляційної скарги слід залишити без розгляду [6]; інша – про необхідність закриття апеляційного провадження [7].

ОП ККС ВС сформулювала висновок, що «Після встановлення під час апеляційного розгляду факту смерті обвинуваченого, щодо якого ухвалено виправдувальний вирок, суд апеляційної інстанції зобов'язаний виконати вимоги статей 370, 404, 419 КПК України, забезпечити участь захисника, продовжити апеляційний розгляд, надати мотивовані відповіді на доводи апеляційних скарг та постановити ухвалу, передбачену одним із пунктів 1, 2, 5 або 6 ст. 407 КПК України з урахуванням вимог статей 284, 417 КПК України» [8].

Аргументи можна резюмувати таким чином:

– КПК України не встановлює вимог про закриття кримінального провадження апеляційним судом без виконання приписів ст. 419 КПК України у випадку, коли смерть обвинуваченого настала після ухвалення судом першої інстанції виправдувального вироку;

– за наслідками апеляційного розгляду, суд апеляційної інстанції зобов'язаний постановити ухвалу та прийняти рішення,

передбачене одним із пунктів 1, 2, 5, 6 ст. 407 КПК України з урахуванням вимог статей 284, 417 КПК України;

– у цьому кримінальному провадженні апеляційний суд не надав відповіді на доводи апеляційної скарги прокурора та закрив кримінальне провадження, що фактично призвело до існування нескасованого судового рішення у закритому кримінальному провадженні;

– беручи до уваги вимоги статей 370, 404, 419 КПК України суд апеляційної інстанції повинен був розглянути апеляційну скаргу прокурора щодо незаконності ухвалення виправдувального вироку, дати мотивовані відповіді на доводи апеляційної скарги щодо наявності у діях обвинуваченого складу інкримінованого йому кримінального правопорушення та постановити рішення, передбачене одним із пунктів 1, 2, 5, 6 ст. 407 КПК України, з урахуванням приписів статей 284, 417 КПК України [8].

Відмітимо певну невизначеність висновку щодо саме закриття кримінального провадження з зв'язку зі смертю особи, адже є посилання і на статтю про закриття кримінального провадження, і статтю на закриття апеляційного провадження. При цьому позиція окремої думки така: «у випадку оскарження ухваленого судом першої інстанції вироку, якщо виправданий помер до закінчення апеляційного перегляду й подальше продовження здійснюється не з метою реабілітації померлого, кримінального провадження в суді апеляційної інстанції є неможливим, оскільки тягне за собою значну кількість порушень КПК України, а тому за таких обставин правильним було б закрити апеляційне провадження» [9]. Відмітимо, що вже надавалася оцінка таким судовим позиціям [10].

Нами раніше вже було висловлено позицію, що виправдувальний вирок не може бути скасований з підстави – у зв'язку зі смертю особи; проте, кримінальне провадження не може продовжуватись далі, адже питання реабілітації вирішено; тим паче, що закриття провадження за цієї підставою є імперативною вимогою закону. Отже, вважаємо правильним таке застосування норм ст.ст. 284, 417 КПК України, щоб вирок залишати без змін, а кримінальне провадження закрити у зв'язку зі смертю обвинуваченого [1, с. 60]. Розуміючи логічні доводи проти такої доктринальної пропозиції, які, до речі, загаді і у постанові ОП ККС ВС, зазначимо, що це доволі специфічна ситуація, яка викликана законодавчим недоліком, а саме положенням, що суд апеляційної інстанції, встановивши обставини, передбачені статтею 284 цього Кодексу, скасовує обвинувальний вирок чи ухвалу і закриває кримінальне провадження. Відповідно, є пропозиції щодо релевантних змін до КПК України [1, с. 61]. Повертаючись до наявної ситуації, зазначимо, що оскільки вирок в апеляційному провадженні ще не набрав законної сили, недоречно розглядати таку процесуальну ситуацію у аспекті погіршення / покращення становища особи.

Смерть особи, стосовно якої ухвалено вирок, не є підставою для відмови у відкритті провадження або повернення апеляційної скарги, у тому числі і апеляційної скарги прокурора або потерпілого. Згідно ч. 1 ст. 404 КПК України, суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. За ч. 1 ст. 419 КПК України, мотивувальна частина ухвали суду має містити: узагальнені доводи особи, яка подала апеляційну скаргу; узагальнений виклад позиції інших учасників судового провадження; встановлені судом першої інстанції обставини; встановлені судом апеляційної інстанції обставин з посиланням на докази, а також мотиви визнання окремих доказів недопустимими чи неналежними; мотиви, з яких суд апеляційної інстанції виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався. Отже, ця норма зобов'язує суд апеляційної інстанції дати відповідь на доводи апеляційної скарги, безвідносно особливостей процесуальної ситуації.

Більше того, схоже по суті питання вже виникало у практиці ККС ВС. Зокрема, у постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду від 23 вересня 2019 року (провадження № 51-7543кмо18, справа № 728/2724/16-к) зроблено висновок: у разі встановлення апеляційним судом істотних порушень вимог кримінального процесуального закону, які є підставами для скасування вироку чи ухвали суду і призначення нового розгляду в суді першої інстанції, відповідно до вимог статей 370, 419, 416 ч. 2 КПК він не може залишити поза увагою доводи апеляційної скарги прокурора чи потерпілого щодо необхідності застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення або посилення покарання, оскільки в протилежному випадку це призведе до неможливості застосування такого закону при новому розгляді в суді першої інстанції [11]. Тобто, доводи апеляційної скарги не можуть бути залишені без уваги і «відповіді» на них у судовому рішенні суду апеляційної інстанції.

Отже, можливо запропонувати таке доктринальне бачення ситуації, коли після виправдувального вироку за наявності поданої апеляційної скарги обвинувачений помирає: 1) у разі смерті обвинуваченого, стосовно якого ухвалений виправдувальний вирок, суд апеляційної інстанції має, не скасовуючи виправдувальний вирок, закрити кримінальне провадження; 2) якщо при закритті кримінального провадження виправдувальний вирок не скасовуватиметься, це не буде погіршенням становища особи, стосовно якої ухвалено вирок. Утім, необхідно давати відповіді на доводи апеляційної скарги, в якій ставиться питання про необґрунтованість виправдання та винуватість особи у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення (в ухвалі про закриття кримінального провадження).

Список використаних джерел

1. Гловюк І.В. Питання закриття кримінального провадження щодо померлого обвинуваченого у судовому провадженні. *Соціально-*

правові студії. 2021. Випуск 2 (12). С. 57–63. DOI 10.32518/2617-4162-2021-2-57-63.

2. Лепка Х. М. Особливості закриття кримінального провадження судом у випадку смерті обвинуваченого. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2014. Вип. 2. Т. 4. С. 114–118.

3. Басиста І. В. Застосування положень ст. 440 КПК України і п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України у випадку смерті засудженого, виправданого до завершення розгляду касаційної скарги. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2019. Вип. 68. С. 212–221.

4. Габлей Н. Г. Смерть засудженого як підстава для закриття касаційного кримінального провадження. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29). Т. 1. С. 161–164.

5. Навроцька В. В. Закриття кримінального провадження у зв'язку зі смертю особи, котра вчинила кримінальне правопорушення чи інше суспільно небезпечне діяння. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 2. С. 85–93. DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-2-12>.

6. Постанова ККС ВС від 01 березня 2023 року (справа 759/11932/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109395361>.

7. Постанова ККС ВС від 02 листопада 2021 року, справа № 753/21116/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100957039>.

8. Постанова ОП ККС ВС від 04 вересня 2023 року, справа № 710/466/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396705>.

9. Окрема думка (справа № 710/466/16-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113406822>

10. Смирнова Ірина. Закриття апеляцією провадження у зв'язку зі смертю обвинуваченого: судова практика. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zakrittya-apelyacieyu-provadhennya-uzvyazku-zi-smertyu-obvinuvachenogo-sudova-praktika.html>.

11. Постанова ОП ККС ВС від 23 вересня 2019 року, справа №728/2724/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84583305>

Кравчук Олексій Олегович,

суддя Вищого антикорупційного суду,
професор Національного технічного
університету України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського», доктор юридичних наук,
професор

ЩО СТРИМУЄ РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ?

Наявність працюючого законодавства про захист прав викривачів – один із важливих критеріїв для України як кандидата в члени ЄС [1]. Незважаючи на те, що в кримінальному процесі інститут